

ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM

VÉDELMI IGAZGATÁS SZAK

A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében a

„Hallgatók a Tudomány Szolgálatában”

Védelmi igazgatás szakos hallgatók

I. országos tudományos konferenciája

Sáfár Brigitta, Dr. Hornyacsek Júlia

A VÖRÖSKERESZT ÉS VÖRÖSFÉLHOLD TÁRSASÁGOK NEMZETKÖZI
SZÖVETSÉGÉNEK PSZICHO-SZOCIÁLIS TÁMOGATÓ PROGRAMJA

THE PSYCHOSOCIAL SUPPORT PROGRAMME OF THE INTERNATIONAL
FEDERATION OF RED CROSS AND RED CRESCENT SOCIETIES

Budapest, 2011. november 10.

Absztrakt

A világban egyre súlyosabb és egyre nagyobb számú katasztrófa történik. Rengeteg írás foglalkozik a katasztrófák utáni helyreállítással, a mentési munkálatokkal, a sérültek, betegek ellátásával, de a katasztrófák által érintett lakosság és a védelmi erők átfogó pszicho-szociális támogatásával és ellátásával kapcsolatosan világszerte és hazánkban is, kevés tanulmány látott napvilágot. Még kevesebb olyan kutatás van, amely a civil szervezetek szerepvállalását elemzi ebben a feladatban. Ez a tanulmány a Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Nemzetközi Szövetségének nemzetközi tevékenységét - így a katasztrófa sújtotta területeken való szerepvállalását is - elemzi a pszicho-szociális segítségnyújtás szempontjából. A szerzők igazolják, hogy a pszicho-szociális támogató program módszereinek katasztrófhelyzetekben való alkalmazása szükségszerű, nagymértékben megkönnyíti a mentésben részt vevő szakemberek munkáját, továbbá, hogy a Vöröskereszt erői, eszközei, valamint az aktivisták felkészültsége alkalmassá teszi a Szervezetet arra, hogy a katasztrófa fajtájától, intenzitásától és helyétől függetlenül minden helyzetben hathatós fizikai és pszichés segítséget nyújtson.

Kulcsszavak: katasztrófa, Vöröskereszt, pszichológia, segítségnyújtás, lakosság, lelki támogatás.

BEVEZETÉS

Egyre több országban válik nyilvánvalóvá, hogy a katasztrófák felszámolása során az állami szerveknek jó segítséget nyújtanak a civil szervezetek. A Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége nagy múltra tekint vissza, már hazai és nemzetközi szinten is bizonyította, hogy a bajba jutott állampolgárok megsegítésében kiemelkedő szerepet tud vállalni. Csapatai az elsők között települnek a helyszínre egy-egy pusztító katasztrófa után, hogy a lakosság életfeltételeit biztosítsák: kimentsék és ellássák a sérülteket, tiszta ivóvizet, élelmiszert, hajlékot biztosítsanak számukra, segítsenek megkeresni az eltűnteket, azonosítani az elhunytakat, és lelki támaszt biztosítani a túlélőknek. A katasztrófák a fizikai rombolás mellett komoly pszichés terhet jelentenek az érintetteknek. A szervezet ezen esetekben a lakosságra gyakorolt pszichológiai hatást is segít leküzdeni, melyhez jó alapot szolgáltat a Nemzetközi Szövetség pszicho-szociális támogató programja. Felmerül a kérdés, hogyan épül fel ez a támogató rendszer, milyen

elvek alapján működik, milyen képességekkel rendelkezik ahhoz, hogy mindannyiunknak segítséget tudjon nyújtani, ha rendkívüli helyzetbe kerülünk.

Tanulmányunkban célul tűztük ki, hogy bemutatjuk a Szövetség segítségnyújtó tevékenységének alapelveit, a végrehajtáshoz szükséges képességeket, elemezzük a háttértámogató programot. A célok elérése érdekében tanulmányoztuk a fellelhető írott és elektronikus irodalmat, a Vöröskereszt iratanyagát, szakutasításait, interjút készítettünk a munkákban résztvevő szakemberekkel.

1. A PSZICHOLÓGIAI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS SZEREPE, JELENTŐSÉGE, ELVEI

A fizikai segítségnyújtás napi rutinfeladata a védelmi rendszereknek. A pszichológiai segítségnyújtás szerepe azonban csak az elmúlt évtizedekben értékelődött fel. Minden katasztrófa más és más, de a katasztrófa-eseményeket vizsgálva beazonosítható néhány kísérő jelenség, amivel mindig számolni kell ezeken a területeken. A teljesség igénye nélkül ezek a következők:

- Fokozott félelem, rémület, pánik, sérülés, erős fizikai, szellemi megterhelés;
- Rendkívüli élethelyzetbe kényszerítés: zárt helyen való kényszerű tartózkodás elzárkóztatás miatt, az otthon elhagyása, közösségbe kényszerítés kitelepítéskor;
- Az élelem, ivóvíz, gyógyszer átmeneti hiánya;
- Az alapvető szükségletek kielégítésének akadályoztatása;
- A saját-, valamint a társaik vesztesége miatti helytállás;
- A mentésben való részvétel kényszerűsége és felelőssége;
- túlmotivált környezet (hangok, fények, szagok, sérültek, leszakadt testrészek, a pusztulás és esetleg halottak látványa stb.);
- Tartós fizikai igénybevétel, folyamatos erőfeszítés;
- Az érintettek és a mentők saját reakcióinak megváltozása, melyet nem tudnak értelmezni és kezelni (agresszió, dühkitörés stb.).¹

Mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy a katasztrófa-kárterületen tartózkodók sajátos pszichés reakciókat és vonásokat mutatnak. A pszichológiai segítségnyújtás ezért nagyon fontos szegmense mind a katasztrófa-válaszadásnak, mind pedig a katasztrófa-

¹ Dr. Hornyacsek Júlia: A tömegkatasztrófák pszichés következményei, és az ellenük való védekezés lehetőségei

Bolyai Szemle 2010.XIX. évfolyam 4. sz. , ZMNE Budapest: 2010. 9. oldal ISSN: 1416-1443

készenlétnek. A „*készenléten*” van a hangsúly, hiszen készenlét nélkül nincsen megfelelő válaszadás sem. A pszichológiai segítségnyújtás esetében nem elég, ha összegyűjtjük az önként vállalkozó pszichológusokat, pszichoterapeutákat, egy tömeges katasztrófa esetén ugyanis ők nem tudnak a rengeteg rémült ember mellett ott állni. Szerepük ezekben az esetekben a valóban traumatizált emberek ellátása. Ahhoz pedig, hogy legyen, aki felismeri, hogy ki szorul szakember segítségére, kell, hogy legyen egy erre kiképzett önkéntes „tömeg”. Minden országban más- és más módon kapcsolják be a segítőt a védelem rendszerébe, másként képzik ki a segítőt. Nemzetközi viszonylatban a Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége már komoly eredményeket tud felmutatni ezen a területen.² Az egyes országok Nemzeti Társaságai – kiváltképp a katasztrófák által komolyabban veszélyeztetett területeken – rendszeresen tartanak képzéseket laikus segítségnyújtók részére, hogy egy súlyos esemény bekövetkeztekor legyenek megfelelő ismeretekkel rendelkező lelki segítségnyújtók. A mentális segítségnyújtókra ugyanaz a Magatartási Kódex vonatkozik, amely minden – a Nemzetközi Vöröskereszt és Vörösfélhold Mozgalom égisze alatt beavatkozóra – katasztrófa elhárítás esetén. A szervezet támogató programot is kialakított.

A Nemzetközi Szövetség pszicho-szociális támogató programjának létjogosultságát meghatározza az a tény, hogy a katasztrófák, fegyveres konfliktusok és egészségügyi krízisek súlyos pszicho-szociális következményekkel járnak. Az érzelmi sebek talán kevésbé láthatóak a fizikai sérülésekhez képest, de gyakran sokkal hosszabb ideig tart feldolgozni az érzelmi és pszichológiai hatásokat, mint leküzdeni az anyagi természetű veszteségeket. A pszicho-szociális szükségletek minden szempontból meghatározzák a humanitárius munkát: meghatározzák a menekültellátás, az élelmiszersegélyezés és az egészségügyi ellátás rendszerét is.³ A hagyományos segélyezés itt nem elég. Az elhanyagolt érzelmi reakciók a túlélőknél később súlyos pszichés tünet-együttesként jelentkezhetnek. A korai és megfelelő pszicho-szociális támogatás megakadályozhatja, hogy a lelki fájdalom és szenvedés valami súlyosabb kórképpé fejlődjön, és érintett embereknek segít jobban megbirkózni a krízissel, és visszatérni a mindennapi életbe.

A „pszicho-szociális” kifejezés az egyén és bármilyen társas entitás közötti szoros kapcsolatra utal, melyek kölcsönösen befolyást gyakorolnak egymásra. A pszichológiai

² International Federation of Red Cross. Enhancing psychological support. IFRC. Geneva, 2007.

³ Committee on Disaster Research in the Social Sciences: Future Challenges and Opportunities, National Research Council (NRC), Facing hazards and disasters: understanding human dimensions. United States National Academies Press, 2006. ISBN 9780309101783

hatásokat olyan események, tapasztalatok okozzák, melyek hatással vannak az egyén érzelmeire, viselkedésére, gondolataira, memóriájára, befogadóképességére; míg a szociális hatások az olyan megrázó eseményekkel kapcsolatos közös tapasztalatok, melyek hatást gyakorolnak az emberi kapcsolatokra.⁴ A társadalmi hatásoknak van egy közös, gazdasági és politikai dimenziója is, hiszen egyszerre sok ember szenved el tartós következményeket a katasztrófák vagy a fegyveres konfliktusok során.

A Nemzetközi Szövetség pszichológiai irányelvei

A Vöröskereszt és Vörösféldhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége által nyújtott szolgáltatásoknak mindig is részét képezte a pszichológiai segítségnyújtás, akár az egészségügyi szolgáltatásokat, akár a menekültekkel kapcsolatos teendőket vizsgáljuk. A pszichológiai irányelveket ezért a többi tevékenységhez kötődő irányelvekkel - szociális, fejlesztési, önkéntes, ifjúság, veszélyhelyzeti, katasztrófa felkészítés- és válaszadás, adománygyűjtés - kell értelmezni. Ezeket az irányelveket 2003-ban hagyta jóvá a Nemzetközi Szövetség Közgyűlése. A nemzetközi humanitárius segítségnyújtás kulcsfontosságú tényezője lett a krízisek által érintett lakosság pszichológiai szükségleteinek pontos feltérképezése.

A szükségességet az a tény fogalmazta meg, amit számos – katasztrófák utáni – jelentésben leírtak a Nemzetközi Szövetség illetve a Nemzeti Társaságok munkatársai, hogy az érintett lakosság ki van téve a pszichés zavarok kockázatának, amennyiben nem kapnak megfelelő segítséget a leküzdésükre. A Nemzetközi Szövetség önmagára nézve három olyan célcsoportot határozott meg, akik számára fontos a megfelelő felvilágosítás a mentális zavarokkal illetve a pszichológiai támogatással kapcsolatban⁵:

- a katasztrófák által érintett lakosság,
- hivatásos és önkéntes vöröskeresztes segítők, akik részt vesznek a lakosságfelkészítésben és a lakosság pszicho-szociális támogatásában,
- külföldi delegáltak (segítő csoportok).

A pszichológiai támogatás fontos része a Szervezet katasztrófa-készenléttel- és válaszadással, elsősegélynyújtással, egészségneveléssel és szociális jóléttel kapcsolatos humanitárius munkájának. A pszichológiai támogatásról szóló irányelvek tulajdonképpen a

⁴ International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Psychological support : best practices from Red Cross and Red Crescent programmes. IFRC. Geneva, 2001

⁵International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies: Managing stress in the field.Geneva.IFRC, 2001.

„Stratégia 2010-en”, illetve a Nemzetközi Szövetség által meghatározott egészségügyi politikán alapszik.⁶ Ennek alapján:

- Az egészség nem csupán betegség nélküli állapot, hanem az egyén testi, szellemi és társadalmi jóléti állapota (WHO 1948), ami minden ember elidegeníthetetlen joga, vallástól, bőrszíntől, nemzetiségtől, nemtől vagy származástól függetlenül.
- A pszicho-szociális segítségnyújtást az igényekhez és a helyzet sajátos körülményeihez kell formálni, igazodva a lakosság testi és lelki szükségleteihez. A hivatásos és önkéntes munkatársak feladata, hogy segítsék a lakosságot a körülmények okozta pszichés megrázkódtatást feldolgozni.⁷
- A pszicho-szociális segítségnyújtással kapcsolatban mindig meg kell vizsgálni a körülményeket ahhoz, hogy eredményes legyen a munka. Ilyen körülmények a helyi humán erőforrás, a kapacitásépítés, a rugalmasság, az önkéntes-hálózat, a támogatás, illetve a más szervezetekkel való együttműködési lehetőségekkel kapcsolatos kérdések.

Ezek az irányelvek részét képezik a Vöröskereszt sürgősségi beavatkozási politikájának és a hosszútávú fejlesztési politikának egyaránt. Az irányelvek minden olyan lelki támasz-tevékenységre vonatkoznak, amelyeket Nemzetközi Szövetség vagy Nemzeti Társaságok munkatársai, önkéntesei hajtanak végre.

Ezen elvek mentén a szervezet évtizedek óta jelentős támogató tevékenységet folytat és kidolgozta a pszicho-szociális háttértámogató programot.

2. A PSZICHO-SZOCIÁLIS HÁTTÉRTÁMOGATÓ PROGRAM

A Nemzetközi Szövetség Pszichológiai Támogató Programja az 1990-es évek elejétől indult fejlődésnek, amikor a Nemzeti Társaságok felől folyamatosan olyan visszajelzések érkeztek, hogy a katasztrófák és fegyveres konfliktusok olyan mértékű testi és lelki problémákhoz vezettek, hogy a szociális és egészségügyi ellátás sok esetben már nem bizonyult elegendőnek.

⁶ International Federation of Red Cross. Red Cross Red Crescent successes in global health. Geneva. IFRC, 2008.

⁷ WHO: Mental Health in Emergencies - Mental and Social Aspects of Health of Populations Exposed to Extreme Stressors. Department of Mental Health and Substance Dependence. World Health Organization Geneva, 2003.

1991-ben a Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége elindította Pszichológiai Támogató Programját (PSP) az „Egészség és gondoskodás” program részeként. 1993-ban a közgyűlés javasolta a Nemzetközi Szövetségnek, hogy prioritásként kezelje a lelkitámazó-programokat, és támogassa a programok implementációját a Nemzeti Társaságok esetében megfelelő tárgyi és humán erőforrással. Ezen események hatására az 1993-as év végére megalakult a Pszichológiai Támogatásért Felelős Tájékoztató Központ.

Az 1990-es évek közepére széleskörű elégedetlenség alakult ki a meglévő pszichológiai segítségnyújtási hagyományokkal kapcsolatban, hiszen a katasztrófák áldozatainak speciális mentális támogatásra volt szükségük, ám ekkor még hiányzott a megfelelő módszer. A szakértők elkezdtek egy olyan módszer megvalósítását, ami elsősorban a katasztrófák lelki utóhatásaként jelentkező poszt-traumás lelki zavart képes hosszútávon kezelni. Számos szakembert vontak bele a programba, minden egyéni véleményt és elképzelést meghallgattak, mire közösen kialakítottak egy egységes, célzott programot a katasztrófák által érintett lakosság mentális támogatására.

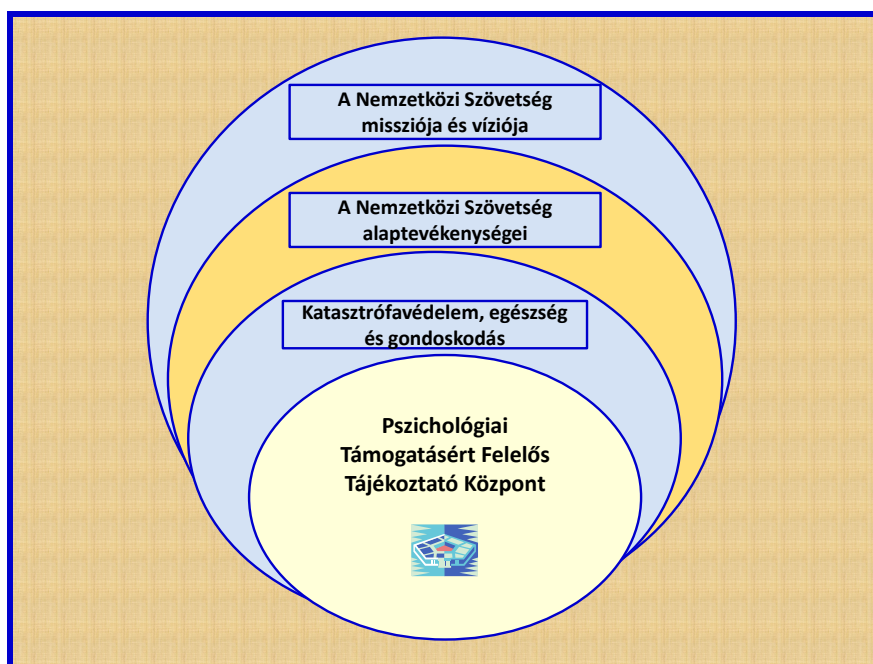
A tapasztalat azt mutatta, hogy a katasztrófák során nem feltétlenül jelentkezett tömegesen akut pszichiátriai probléma. Amíg néhány egyénnek egyéni bánásmódra volt szüksége, mert olyan komoly zavart okozott a lelkében a katasztrófa, addig a többségnek csak pontos információra és gyakorlati, szociális és lelki szükségleteinek kielégítésére volt szüksége. Ez az általános támogatás a többség számára elég volt ahhoz, hogy túllépjen az őt ért megpróbáltatásokon, másokat pedig pszichológus szakemberhez irányítottak a segítők. Nyilvánvalóvá vált, hogy a segítők felkészítése, kiképzése is kulcsfontosságú. Mivel az alkalmazott módszerük működőképesnek bizonyult, ezért ennek nyomán kezdték képezni a hivatásos és önkéntes segítőt. ⁸

Ezeket a kiképzett segítőt sikerrel alkalmazták a rendkívüli helyzetek során mind a lakosság, mind a mentőerők vonatkozásában. A kiképzésük rendszerét modul-szerűen alakították ki, koncentrikusan bővítve az ismereteket, emelve a követelményeket. A bevált módszereket egyre több országban vezették be, és kialakították a nemzeti sajátosságoknak, lehetőségeknek megfelelő formákat.

⁸International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies : Psychological support: best practices from Red Cross and Red Crescent programmes. IFRC. Geneva, 2001.

3. A PSZICHOLÓGIAI TÁMOGATÁSÉRT FELELŐS TÁJÉKOZTATÓ KÖZPONT

A Vöröskereszt és Vörösféldhold Társaságok Nemzetközi Szövetségének missziója, hogy: „Az emberiesség erejének mozgósításával tegyük jobbá a rászorulókat életét!” – világosan rámutat a Nemzetközi Szövetség alaptevékenységeire. Az alaptevékenységeknek - mind a katasztrófavédelemnek, mind pedig az egészség és gondoskodásnak - része a pszicho-szociális segítségnyújtási program, melynek nyomán létrejött a Pszicho-szociális Támogatásért Felelős Tájékoztató Központ (továbbiakban PS Központ). (1. számú ábra)

1. ábra: A pszichológiai Támogatásért Felelős Központ szerepe a Nemzetközi Szövetség stratégiájában. Készítette: Sáfár Brigitta

A Központ azért jött létre, hogy ismertesse és koordinálja a Vöröskereszt és Vörösféldhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége által kidolgozott pszicho-szociális támogató programot, melyet a Nemzeti Társaságok globálisan alkalmaznak. Elsődleges feladata az, hogy folyamatosan fejlessze azokat a gyakorlati módszereket, melyeket a Nemzetközi Szövetség és a Nemzeti Társaságok egyaránt használhatnak a katasztrófa-beavatkozások során. A Nemzetközi Szövetség 2003. májusában elfogadta a **Pszichológiai Támogatási Politika** dokumentumát, mely lefekteti a Vöröskereszt pszicho-szociális támogató szerepét veszélyhelyzetekben, valamint a szervezetépítés és a programfejlesztés folyamatában. Ezen felül azt is meghatározták, hogy igény esetén a PS Központ pszicho-

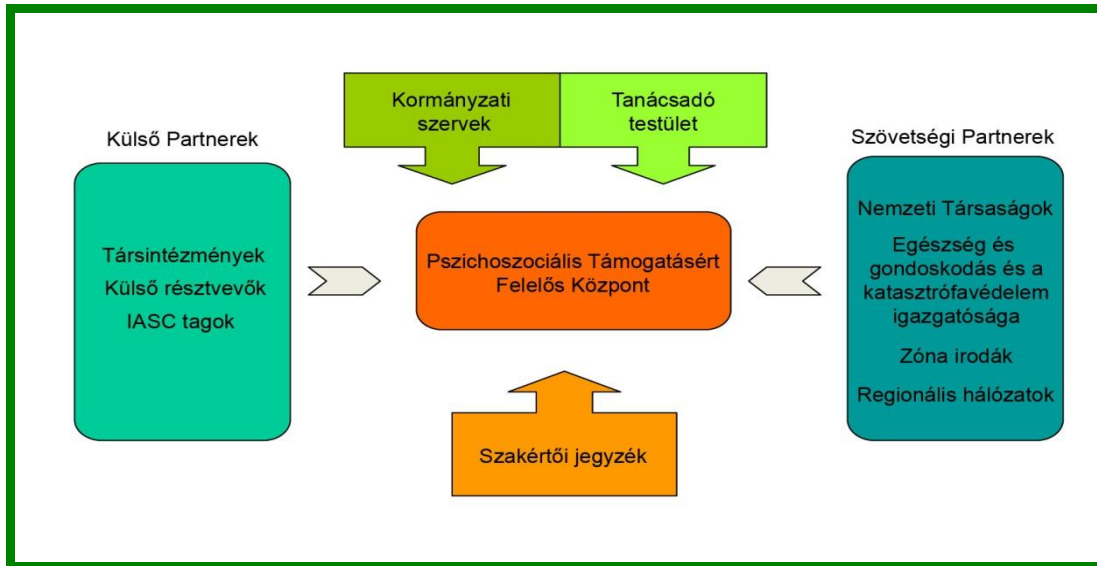
szociális támogatást nyújt a Nemzeti Társaságok részére. 2007. márciusában azt is eldöntötték, hogy a Központ képzésekkel, szakmai konferenciákkal és kiadványokkal segíti a Nemzeti Társaságokat, hogy azok kiképezhessék saját munkatársaikat.

A Nemzetközi Szövetség Pszichológiai Támogató Programjának *fő célja*, hogy segítse a Vöröskereszt és Vörösfélhold Mozgalmat, hogy megfelelően tudjon reagálni a katasztrófák vagy fegyveres konfliktusok hatására kialakult lelki problémákra. Programjával gördülékenyebbé teszi a lakosság pszicho-szociális ellátását, megismerteti a társadalommal a katasztrófák után kialakuló pszichés zavarokat és a velük való megbirkózás formáit. Elősegíti a közösségi szerveződések létrejöttét, a segítő csoportok munkáját és a mentális támogatás megszervezését. Ezen felül a PS Központ gondoskodik arról is, hogy a segítők – hivatásos és önkéntes munkatársak – folyamatos pszichológiai „ellenőrzés” alatt legyenek, tréningeket szervez, tájékoztató anyagokat készít számukra. A hosszú távú elképzelés az, hogy a PS Központ a közösség alapú pszichológiai támogatás világszerte elismert bázisává váljon. Az egyre több áldozatot követelő katasztrófák és a nyomukban bekövetkező emberi szenvedés az 1990-es években megkövetelte, hogy a humanitárius segítségnyújtás új elemmel: a pszicho-szociális támogatással bővüljön.⁹ A Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége szerepet vállalt ebben a fontos feladatban és globális programmá fejlesztette a kezdeményezést. A Dán Vöröskereszt szárnyai alatt létrejött, és ott helyet kapott PS Központ mára már közel az egész világot lefedi a Nemzeti Társaságok számára adaptált programok segítségével. A „Stratégia 2008-2010” ennek a globális lefedettségnek a tökéletesítését célozza meg.

A PS Központ működése

A Központ tulajdonképpen a Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Nemzetközi Szövetségének kihelyezett szervezete, melynek a Dán Vöröskereszt Koppenhágai központja ad helyet. Mint a **2. számú ábrán** is látszik, a központ irányítása a Nemzetközi Szövetség „Egészség és gondoskodás” osztályának vezetői illetve a Dán Vöröskereszt szakembereinek kezében összpontosul, valamint mindehhez tartozik egy tanácsadó testület is, mely szakértőkből és külső partnerekből áll.

⁹ International Committee of the Red Cross. Coping with stress. ICRC. Geneva, 1994.

2. ábra: A Pszichológiai Támogatásért Felelős Központ működését segítő partnerek

Készítette: Sáfár Brigitta 2009.

Az együttműködő partnerek kutatóintézetek, vagy egyéb – a pszicho-szociális ellátásban nagy tapasztalattal rendelkező – szervezetek, illetve létezik egy szakértőkből álló jegyzék is, melyen a terület szaktektélyei szerepelnek. Cserébe a Dán Vöröskereszt által nyújtott szolgáltatásokért, a központ fenntartását a Nemzetközi Szövetség finanszírozza. A központ irányításával és finanszírozásával kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket a Nemzetközi Szövetség és a Dán Vöröskereszt együttműködési megállapodásban fektette le. A megállapodás célja, hogy létrehozzanak egy megfelelő irányítással és szilárd pénzügyi alapokkal rendelkező PS Központot, amely kiemelkedően magas színvonalú programokat és szolgáltatásokat nyújt minden Nemzeti Társaságnak.

A PS Központ egy nemzetközi – a mentálhigiéné és a krízispszichológia területén – hatalmas tapasztalattal rendelkező csapattal dolgozik. A tagok általában valamelyik Nemzeti Társasághoz vagy valamelyik partnerszervezethez tartoznak és szolgálataikat ingyen, azaz önkéntes munkában látják el. Fő feladataik közé tartoznak a különböző felmérések, értékelések elkészítése, valamint a Nemzeti Társaságok számára tartott gyakorlati képzések lebonyolítása.

Mivel a munkakörülmények egy komoly katasztrófa vagy válság utóhatásait tükrözik, ezért a segítők esetében fontos kritérium a rugalmasság, a politikai és társadalmi dimenziókhoz való alkalmazkodóképesség és a helyi kultúrák ismerete. Egy átlagos küldetés 1-2 hetet vesz igénybe, ezért fontos a stabil háttér, hiszen az önkéntesek állandó munkahelyüket hagyják el erre az időszakra a küldetés sikeréért. Az utazás és a szállás, ellátás költségeit rendszerint a Nemzetközi Szövetség vagy a Nemzeti Társaság állja, ám a munkahelyről való távollét díját nem. A PS Központjának szaknévsorába a Nemzeti Társaságok ajánlásával, szakmai elismerésekkel lehet bekerülni. Az angol nyelv pontos ismerete szóban és írásban egyaránt elengedhetetlen feltétel, valamint még egy nyelv – leginkább arab, spanyol vagy francia – ismerete is szükséges. A Központ adatbázisa napról napra bővül, folyamatosan várják – különösen a fejlődő országokból – az olyan, pszichológiai tapasztalattal rendelkező önkéntesek jelentkezését, akik meghatározott időtartamra bekapcsolódnak a munkába: szervezetfejlesztési- vagy felkészítő tréningekbe, értékelő vagy elemző munkába. A PS Központ évente, másfél évente találkozókat rendez a szakértők számára, ahol megvitatják a legaktuálisabb szakmai kérdéseket, felméréseket, és értékelik az elmúlt időszak munkáját.

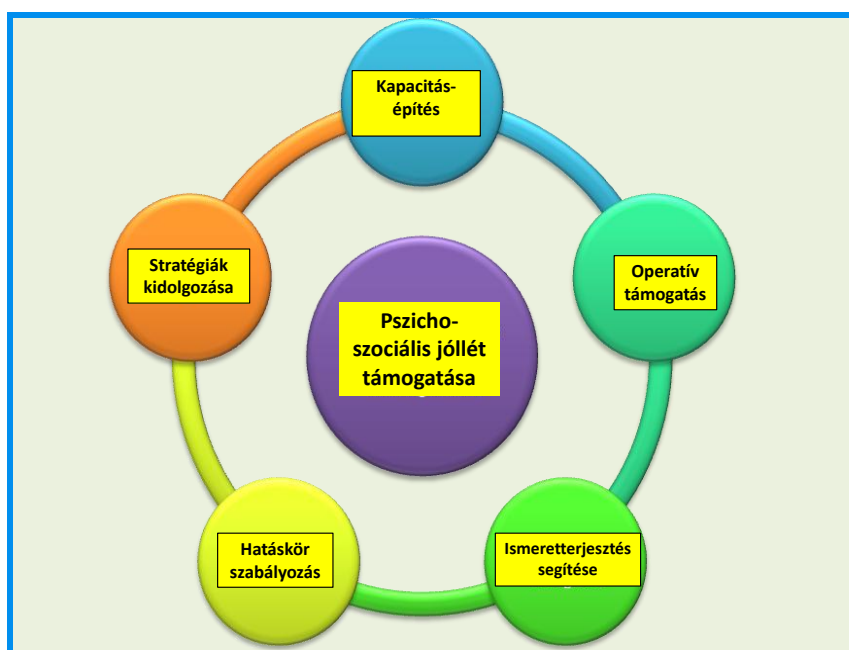
A Pszicho-szociális Támogató Program működésének kritériumai

A katasztrófák és fegyveres konfliktusok tehát olyan súlyos lelki következményekkel jártak közösségek egészei számára, hogy a hagyományos humanitárius segítségnyújtás már nem volt elég, ezért a Vöröskereszt és Vörösféldhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége megalkotta pszicho-szociális segítségnyújtó programját, amelyet azóta is használnak a Nemzeti Társaságok a felállított kritériumoknak megfelelően. Ezek a kritériumok a következők:

- A beavatkozások közösségalapúak;
- Az alapvető igények – mint a biztonság – elsődleges szempontként számítanak a beavatkozás során;
- Biztosítani kell a tevékenységhez tartozó pontos információkhoz való hozzáférést ;
- Az értékeléseket a helyi közösségekkel együttműködve kell végrehajtani, hogy azok a helyi sebezhetőségeket tükrözzék vissza;
- A kulturális különbségeket figyelembe kell venni a programok tervezésénél és megvalósításánál;
- A humanitárius intervenció során külön kell koordinálni a pszicho-szociális támogató tevékenységet is;
- A beavatkozások során a legsebezhetőbb személyek élveznek prioritást.

A PS Központ a fejlődés és a fejlesztés útján

A PS Központ, a Nemzetközi Szövetség veszélyhelyzeti-, készenléti- és válaszadó rendszerének része. A PS Központ pszicho-szociális támogató programok, stratégiák kidolgozásával, segítők képzésével, hatásköri szabályozásokkal, ismeretek terjesztésével, és a munkatársaknak tartott tréningekkel járul hozzá a Nemzetközi Szövetség veszélyhelyzeti reagáló tevékenységéhez. Részt vesz a FACT (Field Assessment and Coordination Team) operatív tevékenységével kapcsolatos missziókban.¹⁰ **(3. számú ábra)**

3. sz. ábra: A Pszichológiai Támogatásért Felelős Központ alapvető és kiegészítő feladatai, Készítette: Sáfár Brigitta 2009.

A PS Központ szakmai segítséget biztosít nem csupán a Nemzeti Társaságok, de a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának programjaihoz is. Kutatásaik alapul szolgálnak egyéb módszertani kutatásokhoz, minőségi fejlesztésekhez, tudományos értekezésekhez stb. Magas színvonalú, külső – pl. szervezeti – pszichológiai programokban is részt vállal, kérésre kutatásokat, értékeléseket végez, felméréseket, programterveket készít, tréningeket szervez meghatározott összeg fejében, amely összeget a kutatások fejlesztésére fordítják.

A PS Központ mostanra javarészt túl van a Nemzeti Társaságokkal kapcsolatos tréningek, kapacitásfejlesztő tevékenységek kidolgozásán. A Nemzeti Társaságok több mint fele már részt vett a Központ által kidolgozott és realizált tréningeken, de a teljes

¹⁰ International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies: Managing stress in the field. IFRC. Geneva, 2001.

lefedettséghez még sok hiányzik. A pszicho-szociális támogatás metodikája a tréningek során egyre kifinomultabbá válik, ahogyan egyre több ország ismeri fel a lakosság pszicho-szociális támogatásának létjogosultságát a humanitárius segítő rendszerben világszerte. A PS Központ rendszerint olyan pszichológusoknak, mentálhigiénés szakembereknek tart képzéseket, tréningeket, akik a későbbiekben képesek lesznek továbbadni az ott megszerzett ismereteket és újabb pszicho-szociális segítőket képezni. A központ célja az, hogy a Nemzeti Társaságok és a Zóna Irodák szakembereit olyan ismeretekkel lássa el, hogy képesek legyenek reagálni a különböző sebezhető csoportok pszicho-szociális igényeire, valamint az átadott anyagok alapján további segítőket tudjanak képezni. Viszonylag kevés Nemzeti Társaság kér segítséget a Nemzetközi Szövetségtől a mindennapi tevékenységekhez. Általában alkalmazkodnak a rendelkezésükre álló eszközökhöz, lehetőségekhez illetve erőforrásokhoz, és azok segítségével működnek. A Zóna Irodák felügyelik a fejlődést és ők biztosítják azt is, hogy mindenhová eljusson a megfelelő pszicho-szociális kapacitás. Ezek a területi hálózatok biztosítják azt, hogy a Nemzeti Társaságok bevonódjanak a pszicho-szociális tréning-programokba. A PS Központ folyamatos kapcsolatban áll ezekkel a hálózatokkal és – igény szerint – támogatást nyújt részükre. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a PS Központ küldetése a Nemzeti Társaságok, a regionális hálózatok és a Zóna Irodák felkérésre történő támogatása: pszicho-szociális tréningekkel, a hozzá kapcsolódó dokumentumokkal, anyagokkal, minőségbiztosítással- és fejlesztéssel. A Központ különösen támogatja az egyes Nemzeti Társaságok között létrejövő kölcsönös pszicho-szociális támogatáson alapuló együttműködést is. Jelentős segítséget nyújt a hivatásos és önkéntes segítők képzésében.

4. A PROGRAM HIVATÁSOS ÉS ÖNKÉNTES SEGÍTŐINEK KÉPZÉSE, A MÓDSZER NÉPSZERŰSÍTÉSE

Az 1990-es években a pszicho-szociális segítségnyújtással kapcsolatos tréningek nem épültek szilárd alapokra, sokkal inkább ad hoc jellegűek voltak. Az egyre sürgetőbb igények hatására a Központ munkatársai összhangba hozták a korábban alkalmazott módszereket és – egy hosszú folyamat eredményeként – végül egységes szakmai programot dolgoztak ki belőlük. A cél az, hogy a Nemzetközi Szövetség minden kapcsolódó képzése magas szinten tartalmazza az abban lefektetett program egyes moduljait: alapvető információkat a pszicho-szociális támogatásról, egyén- és

csoporttámogatási tréningeket, értékelő stratégiákat, szükséglet-felmérési technikákat stb. Kiemelt fontosságú továbbá a Nemzetközi Szövetség és a Nemzeti Társaságok segítőinek feszültségoldó, ún. „burn-out” tréningeken való rendszeres részvétele.

Azoknak a hivatásos és önkéntes segítőknak, akik közvetlenül érintettek a támogató tevékenységben, és egy katasztrófa vagy fegyveres konfliktus után a legsebezhetőbb emberek között dolgoznak, speciális pszicho-szociális képzésre van szükségük. A képzések során a résztvevők olyan pszicho-szociális ismeretekkel, készségekkel gazdagodnak, amelyek segítik őket abban, hogy megfelelően tudjanak reagálni a rászorulóknak igényeire, és jobban tudjanak vigyázni a saját lelki egészségükre. A Nemzetközi Szövetség fontos feladata, hogy a PS Központ munkája, a pszicho-szociális támogatás fogalma, célja és várt hatása beépüljön a köztudatba, mint a humanitárius segítségnyújtás része. Fel kell kelteni a lakosság és a döntéshozók, törvényalkotók figyelmét, növelni kell a közösségekben a mentális egészséggel kapcsolatos tudatosságot. Ennek megfelelően a Nemzetközi Szövetség konferenciákat, szimpóziumokat szervez, folyóiratokat, kiadványokat és hírleveleket terjeszt. Napjainkban – az internet korában – világszerte hatalmas mennyiségű anyag áll az emberek rendelkezésére a pszicho-szociális támogatással kapcsolatban. A múltban a katasztrófák, konfliktusok pszichés hatásait nem dokumentálták, nem gyűjtötték csokorba, nem írtak róla tanulmányokat, így a PS Központ munkatársai számára nehéz volt felkutatni azt a néhány létező anyagot, amelyekből levonhattak bizonyos következtetéseket a további kutatásaikhoz. A program kidolgozását végül a résztvevő szakemberek saját ismereteiből valósították meg, ezekből a tapasztalatokból született meg a jelenlegi módszer, a Nemzetközi Szövetség által alkalmazott pszicho-szociális támogatás.

A PS Központ pszicho-szociális programja, a támogatással kapcsolatos tudnivalók – a közösségek lelki egészség-tudatos gondolkodásának fejlesztése érdekében – mindenki számára elérhetőek, nyilvánosak. Elsősorban munkaműhelyeket, konferenciákat szerveznek különböző témákban, mint a pl. a speciális igényekkel rendelkező csoportok pszicho-szociális támogatása vagy éppen a poszt-traumás tünetegyüttes felismerése. A nyomtatott dokumentumokat vagy elektronikusan elérhető információhordozókat tartalom szerint állítják össze: programtípusok, célcsoportok, humanitárius helyzetek stb. Olyan információs anyagokat adnak ki, amelyek segítségével a rászorulóknak igényére hatékony válaszadással lehet reagálni, akár laikus segítők alkalmazásával is. Mivel a módszer

lényege az önkéntes segítségnyújtók bevonása a pszicho-szociális támogatásba, ezért kulcsfontosságú az átlagemberek számára „fogyasztható” információs anyagok elkészítése.

Összegezve megállapítható, hogy a Vöröskereszt és Vörösféldhold Társaságok Nemzetközi Szövetségének politikája különös figyelmet fordít a pszicho-szociális támogatáshoz kapcsolódó programokra és a Nemzeti Társaságok felé irányuló pszicho-szociális projektek megvalósítására. A siker érdekében minden – a Nemzetközi Szövetség tevékenységéhez kapcsolódó – irányelvnek kell pszicho-szociális aspektust is tartalmaznia, minden alaptevékenységekkel kapcsolatos döntéshozatal előtt megvizsgálják a következmények pszicho-szociális hatásait is. A PS Központ, mint az IASC – Inter Agency Standing Committee tagja részt vett a „Mentális egészség és pszicho-szociális támogatás veszélyhelyzetekben” című program kidolgozásában és továbbra is azon dolgozik, hogy folytassa az IASC albizottsági munkáját a különböző referenciacsoportokkal.

A program egyik legfontosabb vívmánya az ún. intervenciós piramis kidolgozása, amely meghatározó eleme lett a pszicho-szociális segítségnyújtás módszertanának. A Nemzetközi Szövetség kiemelt feladatának tekinti, hogy a PS Központ, az IASC csoportban való részvételével még szélesebb körökhöz juttassa el a pszicho-szociális támogatással kapcsolatos információkat, és így globálisan felhívja a figyelmet a szellemi egészség fontosságára.¹¹

A pszicho-szociális támogató program, illetve a Tájékoztató központ működését elemezve megállapítható, hogy a pszichológiai támogatás mennyire fontos és hasznos eleme a Vöröskereszt mindennapos alaptevékenységeinek. Kijelenthetjük, hogy a módszer katasztrófahelyzetekben való alkalmazása pedig különösen szükségszerű, és nagy mértékben megkönnyíti minden – mentésben részt vevő – szakember munkáját.

---

¹¹ IASC Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. Inter-Agency Standing Committee. Geneva, 2007.

Felhasznált irodalom:

1. International Federation of Red Cross. Enhancing psychological support. IFRC. Geneva, 2007.
2. Committee on Disaster Research in the Social Sciences: Future Challenges and Opportunities, National Research Council (NRC), Facing hazards and disasters: understanding human dimensions. United States National Academies Press, 2006. ISBN 9780309101783
3. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Psychological support: best practices from Red Cross and Red Crescent programmes. IFRC. Geneva, 2001. 2008.
4. WHO: Mental Health in Emergencies - Mental and Social Aspects of Health of Populations Exposed to Extreme Stressors. Department of Mental Health and Substance Dependence. World Health Organization Geneva, 2003.
5. International Committee of the Red Cross. Coping with stress. ICRC. Geneva, 1994.
6. IASC Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. Inter-Agency Standing Committee. Geneva, 2007.
7. Dr. Hornyacsek Júlia: A tömegkatasztrófák pszichés következményei, és az ellenük való védekezés lehetőségei Bolyai Szemle 2010. XIX. évfolyam 4. sz. , ZMNE Budapest: 2010. 9. oldal ISSN: 1416-1443